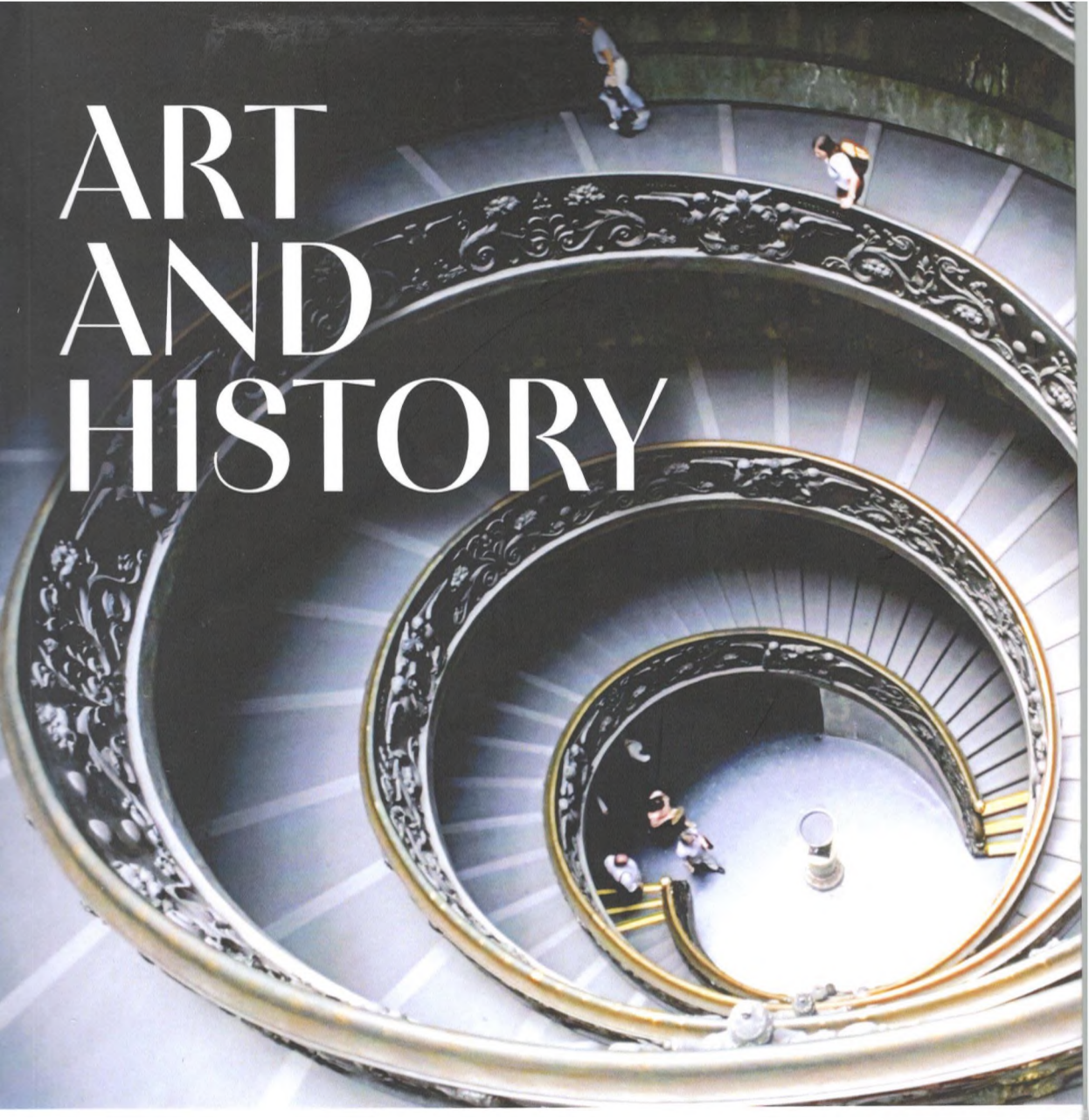

ART AND HISTORY

ART READINGS 2024

ИЗКУСТВО И ИСТОРИЯ

Art Readings 2024

Изкуствоведски четения 2024

ИЗКУСТВОВЕДСКИ ЧЕТЕНИЯ
Тематичен рецензиран сборник за изкуствознание в два тома
2024.II. – Ново изкуство

ART READINGS
Thematic Peer-reviewed Art Studies Collection, Volumes I–II
2024.II. New Art

Отговорен редактор
Деян Статулов

Under the general editorship of
Deyan Statulov

Международна редакционна колегия
International Editorial Board
Adrian-Silvan Ionescu (Romania)
Elvira Popova (Mexico)
Fani Vavili-Tsinika (Greece)
Marina Frolova-Walker (UK)
Yana Hashamova (USA)

Редактори от ИИИзк
In-house Editorial Board
Deyan Statulov
Kamelia Nikolova
Katerina Gadjeva
Ventsislav Dimov

Institute of Art Studies
21 Krakra St.
1504 Sofia
Bulgaria
www.artstudies.bg

© Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките, 2025
© Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2025

ИЗКУСТВОВЕДСКИ ЧЕТЕНИЯ

Тематичен рецензиран сборник за изкуствознание в два тома

2024.II. – Ново изкуство

ИЗКУСТВО И ИСТОРИЯ

ART AND HISTORY

ART READINGS

Thematic Peer-reviewed Art Studies Collection, Volumes I–II

2024.II. New Art

София 2025

Текстовете от този том са представени като доклади на международната научна конференция Изкуствоведски четения 2024, модул „Ново изкуство“, 17–19 април, 2024 г., София, Институт за изследване на изкуствата – Българска академия на науките. Оценени са чрез peer-review, като само преминалите успешно тази процедура и редакция се публикуват в изданието.

This volume`s texts are presented as papers at the International Scientific Conference Art Readings 2024, New Art Module, 17–19 April 2024, Sofia, Institute of Art Studies – Bulgarian Academy of Sciences. The articles are peer reviewed and only the successfully went through this procedure and editing are published in the issue.

Изданието на Института за изследване на изкуствата, БАН, изпълнява задълженията си за защита на всички етапи на издателската дейност с най-голяма грижа и прилага високи етични стандарти и добри практики. В своята работа редакционната колегия изцяло се съобразява с указанията на Комитета по издателска етика (COPE), които са достъпни на адрес: https://publicationethics.org/guidance/Guidelines.

As publisher the Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences, fulfills its duties of protection at all stages of the publishing activity with the utmost care and applies high ethical standards and good practices. In their work, the editorial board of the journal fully complies with the guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), available at: https://publicationethics.org/guidance/Guidelines.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт за изследване на изкуствата
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
Institute of Art Studies

ФОНД НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

С финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ по договор № КП-06-МНФ/38/14.12.2023, като Фондът не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

Financially supported by the Bulgarian National Science Fund according to contract No. КП-06-МНФ/38/14.12.2023. The Fund is not responsible for the content of the articles presented at the scientific forum, as well as for the advertising and other materials for the event.

Изкуствоведски четения 2024.II Art Readings 2024.II

ИЗКУСТВО И ИСТОРИЯ ART AND HISTORY

Институт за изследване на изкуствата, БАН
София, 2025

Institute of Art Studies, BAS
Sofia, 2025

Отговорен редактор:
Деян Статулов

Under the general editorship of
Deyan Statulov

Съставителство и научна редакция:

Edited by

доц. д-р Деян Статулов *Deyan Statulov*
проф. д. н. Камелия Николова *Kamelia Nikolova*
доц. д-р Катерина Гаджева *Katerina Gadjeva*
проф. д. н. Венцислав Димов *Ventsislav Dimov*

Редактор:
Даниела Статулова

Copy editor:
Daniela Statulova

Английски редактор:
Петър Гълъбов

English editor:
Petar Galabov

Графичен дизайн и предпечат:
Любомир Маринчевски

Graphic design and content management:
Lyubomir Marinchevsky

Печат:
Дайрект Сървисиз
формат 70/100/16

Printery
Direct Services
Format 70/100/16

ISSN: 1313-2342
ISBN: 978-619-7619-42-3

СЪДЪРЖАНИЕ/ CONTENTS

Screen arts

Angela Gotsis. Historical Development of Colour in Cinema – Function, Symbolism, and Aesthetic Experience/ Историческо развитие на цвета в киното – функция, символика и естетическо преживяване 9

Daniela Statulova. Модели на адаптация на „Червената шапчица“/ Models of Adaptation of “Little Red Riding Hood” 22

Deyan Statulov. От европеизация към съветизация: промяна на филмовия репертоар в България след 1944 г./ From Europeanization to Sovietization: Changing the Film Repertoire in Bulgaria after 1944 35

Elitza Gotzeva. Adapting History and Literature into TV Drama Series/ Адаптиране на история и литература в телевизионен драматичен сериал 45

Iosif Astrukov. Видеосимулации, създадени от „изкуствен интелект“/ Video Simulations Generated by ‘Artificial Intelligence’ 53

Joanna Spassova-Dikova. Първите актьорски киношколи в света и в България/ The First Film Acting Schools in the World and in Bulgaria 63

Lilyana Karadjova. Употреби на термина *кинематографична фотография* от осемдесетте години на XX век до наши дни/ Uses of the Term *Cinematographic Photography* from the 1980s to the Present Day 74

Martin Palúch. Reflection of History in Biographical Film Compilations/ Отразяване на историята в биографични филмови компилации 83

Peter Kardjilov. Кинематографът в България и политическата пропаганда (1879–1925)/ Cinematograph in Bulgaria and Political Propaganda (1879–1925) 89

Petia Alexandrova. Киното и градът в „Един снимачен ден“/ The Cinema and the City According to “A shooting day” 104

Radostina Neykova. Анимация и анимационна технология, използвани при изграждане на спомени в екранното време и пространство/ Animation and Animation Technology Used to Create Memories in Screen Time and Space 109

Velislava Gospodinova. Традиция и национален дух в немската силуетна изрезкова анимация от XX век/ Tradition and National Spirit in 20th Century German Silhouette Cut-out Animation 118

Theatre art

Kamelia Nikolova. Чеховата *Вишнева градина* и Крикор Азарян: театър и история/ Chekhov’s The *Cherry Orchard* and Krikor Azaryan: Theatre and History 130

Nikolay Iordanov. *Нирвана*, или безутешността/ *Nirvana*: the desolation 142

Hanna Veselovska. The Annus Horribilis of 2022 in European Theatre/ 2022: Annus Horribilis в европейския театър 152

Albena Tagareva. Изложбата *Художникът и театърът* – манифест на новата българска сценография/ *The Artist and The Theatre* Exhibition – Manifesto of New Bulgarian Scenography 158

Petar Denchev. Идеологически влияния в актьорското обучение в България в края на 40-те години на миналия век/ Ideological Influences in Acting Training in Bulgaria at the End of the 1940s 166

Michaela Mojžišová. Contemporary Directorial Perspectives on Gioachino Rossini's Historical Operas/ Съвременни режисьорски гледни точки към историческите опери на Джоакино Росини 174

Klára Madunická. Images of the Legend of the Great Moravian King Svätopluk in Slovak Opera/ Образи на легендата за великоморавския крал Светоплук в словашката опера 181

Fine arts

Johannis Tsoumas. Searching for *Greekness*: the Development of Greek Furniture Design in the Late Nineteenth Century Historical Context/ В търсене на *гръцкостта*: развитието на гръцкия мебелен дизайн в историческия контекст на късния XIX век 187

Blagovesta Ivanova. (Не)познатата Лала Барзова или рецензия за един защитен докторат 100 години по-късно/ The (Un)known Lala Barzova or Review of a Defended Doctorate 100 Years Later 199

Stela Tasheva/Sasha Lozanova. Historical "References" in the Public Architecture of Sofia in the First Half of the 20th Century/ Исторически „препратки" в обществени сгради от София от първата половина на XX век 213

Bogdalina Bratanova. Илюстрациите на Борис Денев за библиофилската поредица *Библиотека за малките* на Дора Габе от края на 20-години на XX век/ Boris Denev's Illustrations for Dora Gabe's Bibliophile Series *Library for the Little Ones* from the Late 1920s 224

Nikolay Petroussenko. Типографията като оръжие в политическата пропаганда на Нацистка Германия/ Typography as a Weapon in the Political Propaganda of Nazi Germany 239

Tsveta Petrova. Васил Захариев преди и след политическите промени през 1944 година/ Vasil Zahariev, Before and After the 1944 Events in Politics 251

Katerina Gadjeva. Педя човек-лакът брада. Биография на един сладкодумен разказвач/ Pedya Chovek-Lakut Brada. A Biography of a Sweet-Witted Narrator 262

Irina Genova. Bulgaria's Participation in the Biennale in São Paulo in the 1960s/ Участието на България в Биеналето в Сао Пауло през 1960-те години 280

Eva-Maria Ivanova. Две жилища, две ателиета – две исторически пространства. Домовете на Карол Рама и Лика Янко като своеобразни „вундеркамери"/ Two Flats, Two Studios – Two Historic Spaces. Carol Rama and Lika Yanko's Homes as "Cabinets of Curiosities" 290

Tanya Decheva. Развитие на използването на фотографски образи в творческите практики на генеративното изкуство от 50-те години на миналия век до днес/ Development in the Use of Photographic Imaging in Generative Art Practices from the 1950s until Today 303

Music arts

Milena Bozhikova. Стилови наслоявания в съвременната музика: анализи и изводи/ Stylistic Layerings in Contemporary Music: Analyzes and Conclusions 314

Lozanka Peycheva. Песенни варианти във фолклорната музика/ Song Variants in Folk Music 326

Stefka Venkova. Предпоставки за появата и развитието на православните религиозни песни в България от края на XIX и първата половина на XX век/ Prerequisites for the Appearance and Development of Orthodox Religious Songs in Bulgaria From the End of the 19th and the First Half of the 20th Century.....338

Mihail Lukanov. Устното химнотворчество в Българската Божия църква (от 30-те до края на 80-те години на XX в.)/ Oral Hymn Writing in the Bulgarian Church of God (from the 1930s to the End of the 1980s).....345

Ventsislav Dimov. Ехо от игра на жанрове (ранните звукови регистрации в България – историчност и нелинеарност)/ Echoes of a Game of Genres (The Early Sound Recordings in Bulgaria – Historicity and Non-Linearity).....353

Rossitsa Draganova. Данни за музикалната история в първите български речници за музика/ Data on Music History in the First Bulgarian Music Dictionaries.....365

Miglena Tzenova. Рецепция на оперни изпълнения в Плевен от последното десетилетие на XIX и първото десетилетие на XX век/ Reception of Opera Performances in Pleven from the Last Decade of the 19th and the First Decade of the 20th Century.....372

Georgeta Nazarska. Изкуство и(ли) препитание: български музиканти и балетни артисти в Левранта (20–40-те год. на XX в.)/ Art and/or Livelihood: Bulgarian Musicians and Ballet Artists in the Levant (1920s–1940s).....385

Iuliia Bentia. The Long Nineteenth Century in the History of Ukrainian Music: Current Challenges and Approaches to Scholarship/ Дългият XIX век в историята на украинската музика: съвременни предизвикателства и подходи към изследването.....394

Olha Lihus. Ukrainian Vocal Music of the Early 20th Century as a Mirror of Political Attitudes of Ukrainian Society/ Украинската вокална музика от началото на XX век като огледало на политическите нагласи на украинското общество.....400

Baiba Jaunslaviete. New Compositional Techniques as Tools for Reflecting Twentieth-Century History: Some General Tendencies and the Case of Peteris Vasks/ Нови композиционни техники като инструменти за тълкуване на историята на двадесети век: някои общи тенденции и случаят на Петерис Васкс.....406

Kateryna Suglobina. Music Politics in the Third Reich: Artists' Behavioural Models and Coexistence Strategies in a Totalitarian State/ Музикалната политика в Третия райх: Модели на поведение на артистите и стратегии за съвместно съществуване в тоталитарната държава.....415

Angelina-Ogniana Gotcheva. Прогресивност и историчност в творби на съвременни класически композитори от България и чужбина/ Progressiveness and Historicity in the Works of Contemporary Classical Composers From Bulgaria and Abroad.....421

Diana Danova-Damyanova. Музикалнопубличистичното наследство на Петър Ступел/ The Musical Journalistic Legacy of Petar Stupel.....435

Dzana Ivanova. Позабравените имена на забавно-танцовата музика от 50-те–60-те години на XX век – част от музикалната памет на България/ The Forgotten (a Bit) Names of the Music for Entertainment and Dancing of the 1950s–1960s – Part of the Musical Memory of Bulgaria.....444

Ivanka Vlaeva. Между реалност и фантазия: за музикалното претворяване на някои исторически образи в индийското кино/ Between Reality and Fantasy: on the Musical Representation of Some Historical Images in Indian Movies.....453

Anelia Yaneva. Компютърни игри и мобилни телефони променят традиционните детски приказки/ Computer Games and Mobile Phones Are Changing Traditional Children's Tales 461

Zahari Nankov. Принципът „Еспирал" – българската следа, взаимодействия, открития, уникалност/ The "Espiral" Principle – the Bulgarian Trace, Interactions, Discoveries, Uniqueness 468

Mariya Lozanova-Buzincu. Анжелин Прелжокаж изследва сексуалността в танцовите си произведения/ Angelin Preljocaj Explores Sexuality in His Dance Works 477

Stavri Angelov. *Грозното патенце* през погледите на Андерсен, Жул Леви и Марио Балтаджиев/ *Ugly Duckling* Through the Views of Andersen, Jules Levi and Mario Baltadjiev 485

Първите актьорски киношколи в света и в България
The First Film Acting Schools in the World and in Bulgaria

Йоана Спасова-Дикова[1]
Институт за изследване на изкуствата,
Българска академия на науките

Joanna Spassova-Dikova[2]
Institute of Art Studies,
Bulgarian Academy of Sciences

Абстракт: Текстът е посветен на разглеждането на първите актьорски киношколи в света и в България, което все още е слабо проучен проблем. Опитите за полагане на основите на специализирано обучение у нас за професионални кадри, които да добият компетенции, свързани с новото киноизкуство между двете световни войни, се преплитат със стремежите на българските творци за професионализиране и модернизиране на актьорското изкуство в областта на киното.

Ключови думи: игрално кино, школи по актьорско майсторство, обучение на актьори

Abstract: The text is dedicated to examining the first acting film schools in the world and in Bulgaria, which is still a poorly researched problem. Attempts to lay the foundations of specialized training in our country for professional personnel to acquire competencies related to the new art of cinema between the two world wars are intertwined with the aspirations of Bulgarian artists to professionalize and modernize the acting art in the field of cinema.

Keywords: feature film, film acting schools, actors' training

Актьорът в модерната епоха в търсене на нови форми за изразяване

Проблемът за търсене на нови експресивни форми в областта на актьорското изкуство в края на XIX век и през първите две десетилетия на XX век излиза на преден план в перформативните изкуства. Развитието на модерното общество, на новите технологии и медии, обуславя необходимостта от търсене на нови, съответстващи изразни средства. Ключови за актьорското изкуство на новото време са търсенията на създадения

---

[1] *Joanna Spassova-Dikova, PhD, is a Professor at the Department of Theatre, Institute of Art Studies, Bulgarian Academy of Sciences from 1993. In 1992 she defended her PhD thesis at the St. Petersburg State Institute of Theatre, Music and Cinematography. She has held the position of Scientific Secretary of BAS (2013–2021). Her publications include the books "About Two Actors' Constellations" (2004); "Bulgarian Theatre between the Two World Wars during the 20th Century" (V. IV in co-authorship, 2011); "Melpomene behind the Iron Curtain. Part I. National Theatre: Canons and Resistances" (2015); "Bulgarian 20th Century in arts and culture" (in co-authorship, 2019); "The Actor and the Memory" (in co-authorship, 2020) as well as numerous studies and articles on theatre in specialized encyclopaedias and periodicals at home and abroad. She is a lecturer at various universities, leader and coordinator of scientific projects in this country and abroad.*
E-mail: joanasd@yahoo.co.uk

[2] *The author acknowledges the partial support by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science. Project: Film Culture, Arts and National Images. Bulgaria 1920-1940. (Contract № KP-06-N60/6 of 16.11.2021); Council of Ministers, National Scientific Programme "Development and Promotion of Bulgarian Studies Abroad" (NSP Bulgarian Studies), DCM № 205/07.04.20.*

през 1898 Московския художествен театър и по-специално на Константин С. Станиславски и Владимир Немирович-Данченко в посока създаване на нов актьорски метод, чиито основни принципи се базират на: тренирани тяло и глас; системно обучение и овладяване от страна на актьора на сценична техника; наблюдение и изследване на реалността; придържане към жизнената правда (естествена игра); вътрешна обосновка на ролята, фантазия и въображение; мотивация във всеки момент, концентрация върху действието, подчиненост на изискванията на продукцията на ансамбъла (екипна работа). (Stanislavsky 1989–1991). Неслучайно този метод по-късно заляга в основата на обучението на киноактьори, доколкото новопоявилото се изкуство в повечето случаи се оказва несъвместимо с театралността, която със своята стилизираност и преувеличеност на екрана, изглежда бутафорно и понякога нетърпимо.

Началото на световното кинообразование и първите киношколи. Институционализиране на кинообразованието в Съветска Русия

За рождена дата на кинообразованието в света се смята 1 септември 1919 г., когато се отрива Държавното филмово училище в Москва. Филмовата школа се ръководи от Владимир Гардин, актьор и режисьор. Той набира клас (мастерская или ателие, работилница) от натурщици (както тогава се наричат филмовите артисти). От 660 явили се кандидати са избрани 40 души. Педагогът се стреми да възпита нов тип актьор, който да може изразително да предава чрез новия по това време „близък план" богатството на мислите и чувствата. Основаната Първа Госкиношкола представлява лаборатория. Нейната цел е създаване на авангард от актьори, режисьори, декоратори, оператори, лаборанти и механици – майстори на екрана. Тя трябва да формира творчески кадри за Великото революционно кино (Malishev 2009).

През 1920 г. под ръководството на Лев Кулешов започва обучението на клас за натурщици (Ил. 1). Работилницата му се превръща в център на експерименти и търсене на нови форми на революционна кинематография. Разработват се нови техники за режисьорска организация на пространството и актьорско изпълнение. Кулешов търси от актьора емоционална интензивност на жеста, ясна и обмислена организация на движенията. Наред с обучението по общообразователни и художествени дисциплини, се изучават бокс, акробатика, ритъм и пластични изкуства. В учебния план са заложени лекции за разработките на Делсарт[3]. Изрично е указано, че: „Делсарт ще се практикува във всички уроци на Кулешов по 20–30 минути" (Kuleshov 1979: 199-200).

---

[3] Франсоа Делсарт – певец и педагог, който прокламира телесното изразяване на емоциите. Делсарт категоризира идеите, свързани с това как вътрешното емоционално преживяване да се изрази чрез жестове и емоциите да се демонстрират физически чрез тялото по различни правила, „закони" или „принципи". Тези закони са систематизирани от Делсарт в графики и диаграми. По късно негови последователи в Америка развиват идеите му в така наречената система на хармонична гимнастика.

Постепенно киношколата придобива световна слава. След една от демонстрационните вечери в берлинската преса се появява възторжен отзив: „Как се осмелиха да организират висше кинематографично училище в разрушена и гладна страна, която дори Холивуд не успя да създаде?“ Подобни рецензии се публикуват в американската и италианската преса (Vesinova 2020).

През 20-те години филмовото училище е реорганизирано няколко пъти и променя имената си: 1921 г. – Висши държавни филмови работилници; 1922 (януари) – Държавен техникум по кинематография към Държавния митнически комитет; 1922 (август) – Държавен практически институт ГИК. На 5 август 1930 г. Държавният техникум по кинематография е преобразуван в Държавен институт по кинематография.

В школата се обучава и започва да преподава изтъкнатият кинорежисьор Всеволод Пудовкин, който също е един от родоначалниците на съветската школа по актьорско майсторство. Режисьорът Сергей Айзенщайн открива експериментална работилница в школата през 1928 г. (Ил. 2).

1. Първа Държавна школа по Кинематография, 1919, клас натурщици на В. Гардин

First State School of Cinematography, 1919, V. Gardin's class of film actors (naturshchitzi) Владимир Ростиславович Гардин – актер, режисьор, педагог, сценарист, организатор кинодела (nlr.ru). Malishev (2009)

2. Урок на Айзенщайн в Държавния институт по кинематография, Москва, 1935–1936 г.

Lesson of Eisenshtein at the State Institute of Cinematography, Moscow, 1935–1936 Lesson_at_the_State_Institute_of_Cinematography_Moscow_1935–1936.jpg (800×506) (wikimedia.org). Lesson at State Institute of Cinematogtaphy (1935–1936)

Киноообразованието в САЩ

От Русия актьорските тренингови системи, създадени през първото десетилетие на XX век, се пренасят в Америка от емигрирали през 20-те години на XX век руски артисти. Сред тях са Ричард Болеславски, един от учениците на Станиславски в Първа студия на МХТ (Ил. 3). През септември 1922 г. той се установява в Ню Йорк и започва да преподава

3. Препечатка на оригиналното издание на „Актьорската игра. Първите шест урока“ от Ричард Болеславски от 1933г., 2013 г.

Reprint of the original edition of "Acting. The First Six Lessons" by Richard Boleslawski from 1933, 2013. Acting The First Six Lessons: Boleslavsky, Richard: 9781614274339: Amazon.com: Books. Boleslavski (2013)

4. „Ектърс Студио“, основано в Ню Йорк през 1947 г. от Елия Казан, Черил Крауфорд и Боби Луис, става световноизвестно като „домът на актьорска игра по Метода“

"Actors Studio", founded in New York in 1947 by Elia Kazan, Cheryl Crawford and Robert Lewis, became worldwide known as "the home of Method acting". Our History – The Official Site of The Actors Studio. Our History (1947)

„системата“ на Станиславски (която в САЩ се развива в актьорски метод) със също емигрилата актриса Мария Успенская. През 1923 г. основава Американския лабораторен театър в Ню Йорк. Сред учениците му са Лий Страсбърг, Стела Адлер и Харолд Клурман, които са основатели на „Груп тиатър“ (1931–1940), първия американски актьорски ансамбъл, който използва техниките на Станиславски.

Много от американските актьори на така наречения „Метод“ са обучавани от Болеславски и Успенская в Американския лабораторен театър. Подходите към актьорството, разработени впоследствие от техните ученици – включително Лий Страсбърг, Стела Адлер и Санфорд Мейснер – често се бъркат със „системата“ на Станиславски.

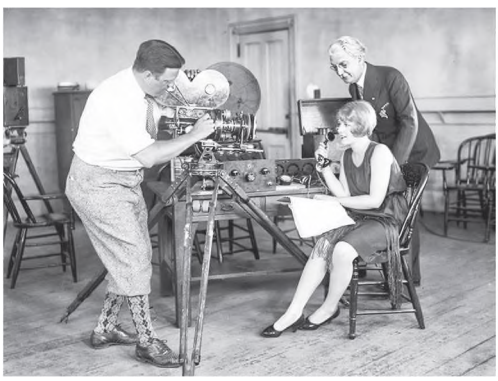
„Методът“ се свързва най-вече с изтъкнатата американска актьорска школа както за театрални, така и за киноактьори „Ектърс студио“, основано в Ню Йорк от Елия Казан, Шерил Крауфорд и Робърт Луис през 1947 г. като продължител на „Груп тиатър“ (Ил. 4). Основната му цел е създаване на възможност за актьори, режисьори и драматурзи, да изследват и усъвършенстват своята професия в безопасна, лабораторна среда с колеги, с които споделят същия процес на работа. Студиото е като

уникална театрална организация и пътеводна светлина за актьори, режисьори и драматурзи от цял свят. За мнозина се смята за храм на актьорския процес (Manolikakis).

Институционализиране на киноообразованието в САЩ

През 1927 г. Дъглас Феърбанкс[4] става първият президент на зараждащата се Академия за филмови изкуства и науки. Една от препоръките е академията да има „школа за обучение". Феърбанкс и неговите съмишленици са убедени, че обучението по кинематографични изкуства трябва да се разглежда като легитимна академична дисциплина в големите университети наравно с медицината и правото. Това е нова идея и много университети отказват на Феърбанкс. Накрая получава доста хладен прием от Южнокалифорнийския университет, като на 4 февруари 1929 му разрешават да започне курс, наречен „Въведение във фотографията" (Abramowitz 2006).

През 1932 г. Южнокалифорнийският университет става първият американски колеж или университет, който въвежда курс за бакалаври по кино (Ил. 5, 6). Началото на университетското киноообразование в САЩ е поставено.

5. Подготвяйки се за разговори, актрисата от нямото кино Анита Пейдж е заснета по време на първия си лекционен курс в Университета на Южна Калифорния. Вдясно е Руфус Б. фон КлайнСмид, президент на УЮК. Вляво е бъдещият двукратен носител на Оскар Джордж Стивънс. Фотоархив на „Лос Анджелис Таймс", 1928 г.

Getting ready for talkies, silent film actress Anita Page is filmed during her first speech class at University of Souyhern California. On the right is Rufus B. Von KleinSmid, president of USC. On the left future two-time Oscar winner George Stevens. Los Angeles Times photo archive, 1928 Water and Power Associates. Fotoarhiv Los Angelis Times (1928)

6. Д. У. Грифит, Мери Пикфорд, Чарли Чаплин (седнал) и Дъглас Феърбанкс при подписването на договора за създаване на филмово студио „Юнайтед артистс" през 1919 г. Адвокатите Албърт Банзаф (вляво) и Денис Ф. О'Брайън (вдясно) стоят на заден план

D.W. Griffith, Mary Pickford, Charlie Chaplin (seated) and Douglas Fairbanks at the signing of the contract establishing United Artists motion picture studio in 1919. Lawyers Albert Banzhaf (left) and Dennis F. O'Brien (right) stand in the background. United Artists contract signature 1919.jpg – (wikipedia.org). Artists contract signature (1919)

[4] Дъглас Феърбанкс – американски актьор (1883–1939).

Първите български актьорски киношколи (1921–1932)

През 20-те и началото на 30-те години на XX век се правят опити за създаване на няколко филмови актьорски школи като „Диана", „Луна", „Българска драматична школа" на Константин Сагаев и др. Основателите се опитват да привлекат преподаватели, обучени в чужбина. Разработени са нови учебни програми. Въведени са някои нови предмети. Направен е опит да се приложат нови методологии за справяне с нуждата от превод от един език – театрален, на друг – кинематографичен (Ил. 7).

„Удивително е лекомислието на създателите им" – пише кинокритикът Александър Александров – „като се има предвид жалкото състояние на кинопроизводството у нас през този период (Alexandrov)[5]. От 1915 до 1922, за 7 години, са заснети 9 игрални филма и 1 незавършен, като 4 от тях са на Васил Гендов.

7. Константин Сагаев. Учебната система и изпитна програма на Българската драматическа школа, 1931. Личен архив

Konstantin Sagaev. The educational system and examination program of the Bulgarian Drama School, 1931. Personal Archive

През май месец 1921 се създава киношкола за актьори „Диана" с ръководител Боян Рамов „за подготовка на киноартистки и артисти", която просъществува само няколко месеца.

През есента, същата година, се появява Кино-фабрика „Луна" – киношкола за актьори с ръководител руския кинорежисьор Николай Ларин. Тя е действаща няколко години (Ил. 8). Преподаватели са Евгения Сахновская и Молли Фосбах – мимика, пластика, позировка; Ларин – фехтовка и др. Изучават се езда, бягане, скачане от автомобил и файтон, катерене по стени с въжета, бокс, женски спорт (бой с бокс), гримьорско изкуство, салонен етикет, маниери, маникюр, фризури, хигиена, масаж и др. (Alexandrov)[6].

На 1 май 1921 се основава „Българска драматическа школа „Витофилм" – киношкола за актьори, одобрена от Министерството на просветата, с ръководител Константин Сагаев. Неин девиз е „Школата в изкуството е арка, през която трябва да мине даровитият, за да се усъвършенства" (Sagaev 1931).

[5] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.

[6] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.

Може да се спори за точната дата на откриването на „Българска драматическа школа“. Десетилетие след началото Сагаев сочи 1 май 1921 г. (Sagaev 1931). Утвърждаването обаче на правилника на школата от министър Омарчевски е с дата 7 септември 1921 г. (Zapoved 2)[7]. Съществува и материал за школата във в-к „Развигор“, публикуван на 22 октомври 1921 г. Задачата е да се обучават „интелигентни актьори“. Системата е заимствана от европейските образци. Стремежът е да се повиши културата на слушателите и да им се предадат и достатъчно количество практически умения за работа на сцената и пред обектива (Razvigor № 42, 1921).

8. „Виновна ли е?“, реж. Николай Ларин, 1921, Акционерно дружество „Луна“. Кинопреглед, 1922

“Is she guilty?”, directed by Nikolay Larin, 1921, Joint Stock Company “Luna”. Kinopregled, 1922. Lesson at State Institute of Cinematogtaphy (1935–1936)

„Българската драматическа школа“ има три отдела: общ елементарен, висш: А – артистичен и Б – режисьорски; оперен. Към школата се устройват и временни курсове по режисура на детски театри, предимно за учители от основните и прогимназиалните училища. Има постоянен курс по реторика, за подготовка на адвокати, оратори и др. При школата има учреден образцов „Театър за деца и юноши“ (Sagaev 1931). По продължителност на ученето общият елементарен отдел се приравнява към непълно средно образование (VII клас), висшият – към средно образование (VIII клас) плюс една година“. Семестриалната такса е 600 лв. На 15 октомври 1924 се открива кинематографически отдел със статут на държавна школа (Zapoved 1)[8].

За първата учебна година (1921/22) Сагаев ангажира едно сериозно преподавателско съзвездие: проф. д-р Михаил Арнаудов, проф. Димитър Гюдженов, проф. Антон Митов, Гено Киров, Иван Попов, Роза Попова, Боян Рамов, Константин Сагаев, Добри Христов, Юрий Яковлев, Г. ротмистър Кушев и др. (Yanakiev)[9].

В края на 1920-те години Министерството на народното просвещение предприема действия за закриване на школата. Няколко дни след като поема поста министър на народното просвещение, проф. Александър Цанков издава заповед № 1580 от 6 юни 1930 г., с която закрива школата.

---

[7] CSA, f. 177, inv. 2, a. u. 456, sh. 113.

[8] CSA, f. 177, inv. 2, a. u. 456, sh. 1.

[9] Personal archive.

През нея за 9 години са преминали 630 ученици (Alexandrov)[10]. През 1922 за няколко месеца започват да се провеждат курсове за актьори в школата на Франческо Спаниолети (Alexandrov)[11].

От 1 април 1925 до есента на 1925 работи Киностудия към „Дружеството на кинолюбителите" в България. Ръководител е Йосиф Осипов. В нея има теоретичен отдел – изучават се теоретични предмети във „всички отрасли на киноизкуството и кинотехниката". Таксата е 450 лв. за тримесечие. Има и практически отдел за подготовка на киноартисти, където се изучават мимодрама, грим, пластика и физическо развитие. Таксата е 900 лв. Преподаватели са: Тачо Танев – грим, Олга Старк – пластика, Н. Карагьозов – физическо развитие и др. (Alexandrov)[12].

През 1926 г. се основава „Българска национална филмова студия", като главна фигура в това дружество е Васил Бакърджиев, учил в школите от началото на десетилетието на XX век. Така той увлича трийсетина души с мащабни проекти. Школата е прекръстена на „Кубрат филм" на 1 март 1928 с артистичен, режисьорски и технически отдел (Alexandrov)[13].

На 15 декември 1929 се открива Филмовата студия за киноартисти към кооперация „Български национални филми". Преподаватели са проф. Баджов, Сагаев, Кръстев, Грежов, Балкански и др. (Alexandrov)[14]. От 1929 до 1940 просъществува Киношкола „Паисий филм" на Васил Пошев. Преподаватели са режисьорите: Васил Гендов, Ал. Вазов, П. Чирпанлиев, М. Балкански, В. Пошев и актьорите: Вл. Трандафилов, Ас. Камбуров, Н. Костова; певицата Н. Винарова; балериите: Р. Колева, Д. Спасова и кинотехници: д-р Блъсков, Д. Кулев и др. (Alexandrov, Kardjilov)[15].

ШКОЛА ЗА КИНОАРТИСТИ ПРИ „БЪЛГАРСКА ФИЛМОВА ИНДУСТРИЯ"

Ул. „Сердика" 1, София

редовно зарегистрирана предъ Софийския окръженъ съдъ и субсидирана отъ крупни капиталисти, започна своитѣ лекции.

Школата има за цель да създаде хора за екрана на новото българско киноизкуство. Лекциитѣ се водятъ по най-модерната кореспондентна система — получаване лекциитѣ у дома си и се водятъ по теориитѣ на известнитѣ филмови капацитети: ПУДОВКИНЪ, ЛЮБИЧЪ, АЙЗЕНЩАЙНЪ, ДЮПОНЪ, АПОЩЕНКО и др.

Курсътъ е 9 месеченъ. Такса 100 лв. месечно, предплатени всѣки месецъ. Завършилитѣ успѣшно школата се ангажиратъ за артисти при снемане на нѣми и говорящи филми отъ „Българска Филмова Индустрия".

9. Съобщение в „Наше кино", № 172, 1932, 12
Announcement in "Nashe Kino", No. 172, 1932, 12. Saobshtenie (1932)

През 1932 редовно е регистрирана в Софийския окръжен съд „Първа българска школа за киноартисти" при „Българска филмова индустрия" по така наречената „кореспондентска програма", при която на обучаващите се разпращат материали срещу

[10] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.
[11] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.
[12] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.
[13] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.
[14] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.
[15] CSA, f. 383, inv.15, a. u.212.

заплащане. Изучават се Пудовкин, Любич, Айзенщайн, Дюпон, Апощенко (Saobshtenie. Nashe kino. № 172, 1932: 12) (Ил. 9). Повечето от тези школи просъществуват кратко, но началото е поставено.

Институционализиране на кинообразованието в България

През втората половина на 40-те години на XX в. се провеждат курсове към фондация „Българско дело", които прерастват в Държавно полувисше училище по кино и фотография (1950 г.) с двугодишен курс на обучение. През 1952 г. училището се закрива (Tihova 2011: 18-19).

В началото, естествено, всичко е трудно, като се има предвид не само сложността на самото изкуство, но и необходимостта от материално-техническа база. С годините филмовият отдел се разширява и се включват нови специалности. И до днес все още въпросът за академичното обучение по актьорско майсторство за кино и телевизия в България предстои да бъде разрешен.

Библиография

Извори

Alexandrov: Alexandrov, Alexander. Монография за киното в България от 1897 до 1944 г. [Monografia za kinoto v Balgaria ot 1987 do 1944 g.], ЦДА, ф.383, оп.15, а.е.212 с. 186-190 169-173 [CSA, f. 383, inv.15, a. u. 212]

Zapoved 1, 2. ЦДА, ф. 177, оп. 2, а. е. 456, л. 1 [CSA, f. 177, inv.2, a. u. 456, sh. 1, 113]

Литература

Kardjilov (2024): Kardjilov, Petar. Фирмата „Паисий филм" – нейните филми и киношколи [Firmata „Paisii film" – neinite filmi i kinoshkoli]. Доклад на конференцията „Киното в България между двете световни войни: влияния и взаимодействия с изкуства, медии и институции" [Doklad na konferentsiyata „Kinoto v Balgariya mezhdu dvete svetovni voyni: vliyaniya i vzaimodeystviya s izkustva, medii i institutsii"] [Банско, 9–11 май 2024]. Bansko, 9–11 may 2024] [In print]

Kuleshov (1979): Kuleshov, Lev. План работ экспериментальной кинолаборатории на 1923/24 г. [Plan rabot eksperimentalynoy kinolaboratorii na 1923/24 g.] – Кинематографическое наследие, Л. В. Кулешов, Статьи. Материалы [Kinematograficheskoe nasledie, L. V. Kuleshov, Statii. Materiali]. Moskva.

Razvigor (1921): Развигор [Razvigor]. № 42, 22 October 1921.

Sagaev (1931): Sagaev, Konstantin. Учебната система и изпитна програма на Българската драматическа школа [Uchebnata sistema i izpitna programa na Balgarskata dramaticheska shkola. Balgarska dramaticheska shkola]. – Българска драматическа школа [Bulgarska dramaticheska shkola]. Sofia.

Saobshtenie (1932): Съобщение в „Наше кино" [Saobshtenie v „Nashe kino"]. № 172, 1932, 12.

Saobshtenie (1943): Съобщение в „Бяло и черно" [Saobshtenie v „Byalo i cherno"]. № 12, 1943, 6.

Stanislavsky (1989–1991): Stanislavskiy Konstantin. S. Собрание сочинения в 9 т., т. 3-4 [Sobranie sochineniya: v 9 t., t. 3-4]. Moskva.

Tihova (2011): Tihova, Nadejda. Национална академия за театрално и филмово изкуство – шест десетилетия [Natsionalna akademiya za teatralno i filmovo izkustvo – shest desetiletiya.] – Летопис 60 години Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов, 1948–2008 [Letopis 60 godini Natsioanalna akademiya za teatralno i filmovo izkustvo „Krastyo Sarafov" 1948–2008]. Sofia, 11-26.

Yanakiev (2002): Janakiev, Alexander. Синема.БГ [Cinema.BG]. Sofia.

Yanakiev: Yanakiev, Alexander. Българска драматическа школа – опит за реконструкция [Balgarska dramaticheska shkola – opit za rekonstruktsiya]. Personal archive.

Интернет източници

Abramowitz. L. A, Rachel. "Screening gems", Los Angeles Times, (2006). Nov. 29. Available at: L.A.'s screening gems Los Angeles Times (latimes.com) [Accessed 12.02.2024]

Artists contract signature (1919). Д. У. Грифит, Мери Пикфорд, Чарли Чаплин (седнал) и Дъглас Феърбанкс при подписването на договора за създаване на филмово студио „Юнайтед артистс" през 1919 г, Адвокатите Албърт Банзаф (вляво) и Денис Ф. О'Брайън (вдясно) стоят на заден план. [D. U. Grifit, Meri Pikford, Charli Chaplin (sednal) i Daglas Fearbanks pri podpisvaneto na dogovora za sazdavane na filmovo studio „Yunayted artists" prez 1919 g, Advokatite Albart Banzaf (vlyavo) i Denis F. O'Brayan (vdyasno) stoyat na zaden plan] . Available at: Файл:United Artists contract signature 1919.jpg – Уикипедия (wikipedia.org) [Accessed 15.07.2024]

Boleslavski (2013): Препечатка на оригиналното издание на „Актьорската игра. Първите шест урока" от Ричард Болеславски от 1933 г.. [Prepechatka na originalnoto izdanie na „Aktyorskata igra. Parvite shest uroka" ot Richard Boleslavski ot 1933 g]. Available at: Acting The First Six Lessons: Boleslavsky, Richard: 9781614274339: Amazon.com: Books [Accessed 15.07.2024]

Fotoarhiv. Los Angelis Times (1928). Анита Пейдж по време на първия си лекционен курс в Университета на Южна Калифорния. Фотоархив на „Лос Анджелис Таймс", Available at: Water and Power Associates.

Gardin's class (1919): Първа Държавна школа по Кинематография, 1919, клас натурщици на В. Гардин [Parva Darzhavna shkola po Kinematografiya, 1919, klas naturshtitsi na V. Gardin]. Available at: Владимир Ростиславович Гардин – актер, режисьор, педагог, сценарист, организатор кинодела (nlr.ru) [Accessed 15.07.2024]

Kinopregled (1922): „Виновна ли е?", реж. Николай Ларин, 1921, Акционерно дружество „Луна" [„Vinovna li e?", rezh. Nikolay Larin, 1921, Aktsionerno druzhestvo „Luna"]. Кинопреглед [Kinopregled].

Lesson at State Institute of Cinematogtaphy (1935–1936). Урок на Айзенщайн в Държавния институт по кинематография, Москва, 1935-1936 г. [Urok na Ayzenshtayn v Darzhavniya institut po kinematografiya, Moskva, 1935–1936 g.]. Available at: Lesson_at_the_State_Institute_of_Cinematography,_Moscow_1935-1936.jpg (800×506) (wikimedia.org) [Accessed 15.07.2024]

Malishev (2009): Malishev, Vladimir. Школа себя оправдала. ВГИК вчера и сегодня. Точка зрения ректора. [Shkola sebya opravdala. VGIK vchera i segodnya. Tochka zreniya rektora]. – Исскуство кино [Isskustvo kino]. 6 June. Available at: Владимир Малышев: «Школа себя оправдала. ВГИК вчера и сегодня». Точка зрения ректора – Искусство кино (kinoart.ru). [Accessed 10.03.2024]

Manolikakis, Andreas. A History of The Actors Studio. Available at: A History of The Actors Studio – The Official Site of The Actors Studio [Accessed 10.02.2024]

Our History (1947): „Актърс Студио", основано в Ню Йорк през 1947 г. от Елия Казан, Черил Крауфорд и Боби Луис. [„Ektars Studio", osnovano v Nyu York prez 1947 g. ot Eliya Kazan, Cheril Krauford i Bobi Luis.]. Available at: Our History – The Official Site of The Actors Studio [Accessed 15.07.2024]

United Artists (1919) [Accessed 15.07.2024]

Vesinova (2020): Vesnina, Olga. 101 год со дня открытия Всероссийского государственного институтa кинематографии имени С. А. Герасимова. [101 god so dnya otkraytiya Vserossiyskogo gosudarstvennogo intstituta kinematografii imeni S. A. Gerasimova,], 1 September. Available at: 101 год со дня открытия Всероссийского государственного институтa кинематографии имени С. А. Герасимова (cbs-angarsk.ru) [Accessed 15.02.2024]

Summary

The proposed text is part of a project of the Institute for Arts Research – BAS "Film Culture, Arts and National Images in Bulgaria. 1920–1940" (KINO.BG), financed by the Bulgarian National Science Fund. The research aims to study the specifics and trends in acting in the first Bulgarian feature films between the two world wars. The key issue in the study concerns the problem of actors' training specially for the cinema, which was a worldwide problem in the first steps of this new art at the beginning of the twentieth century. In the focus of attention are the first schools abroad, as well as the Bulgarian schools for film acting, which is still a poorly researched problem. These processes are intertwined with attempts to professionalize and modernize acting in the field of cinema during the period.